

STORTINGET

Innst. 422 S

(2023–2024)

Innstilling til Stortinget
fra justiskomiteen

Dokument 8:131 S (2023–2024)

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Terje Halleland, Roy Steffensen, Helge André Njåstad, Olaug Vervik Bollestad, Irene Ojala, Tobias Drevland Lund, Sveinung Stensland og Une Bastholm om gransking av Birgitte Tengs-saken

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen nedsette et granskingsutvalg for gjennomgang av saken om drapet på Birgitte Tengs. Utvalget skal gjennomgå alle deler av saken som omfatter politiet, påtalemyndigheter og domstolenes arbeid. Granskingsutvalget skal også gis adgang til å se på andre saker som kan utfylle deres arbeid.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Ragnhild Male Hartviksen, Odd Harald Hovland og Hadia Tajik, fra Høyre, Ingunn Foss og Sveinung Stensland, fra Senterpartiet, Sandra Borch og Else Marie Rødby, fra Fremskrittspartiet, lederen Helge André Njåstad og Tor André Johnsen, fra Sosialistisk Venstreparti,

Andreas Sjalg Unneland, og fra Venstre, Ingvild Wettrhus Thorsvik, viser til representantforslaget der forslagsstillerne foreslår at det nedsettes et granskingsutvalg for gjennomgang av saken om drapet på Birgitte Tengs, herunder politiets, påtalemyndighetens og domstolenes arbeid.

Komiteen merker seg forslagsstillernes begrunnelse for forslaget, slik det er presentert i representantforslaget.

Komiteen viser til brev fra justis- og beredskapsdepartementet av 23. april 2024 med en vurdering av forslaget. Brevet følger vedlagt denne innstillingen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre unntatt representanten Stensland, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, viser til at uskyldspresumsjonen i straffesaker og retten til en rettferdig rettergang er grunnleggende menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper. For å unngå fremtidige justisfeil og uriktige domfellelser, mener flertallet det er viktig å påse at feil og mangler som påpekes av domstolene, følges opp og fører til faktisk endring i arbeidsmetoder og praksis hos alle involverte aktører.

Flertallet viser til at det i etterkant av frifinnelsesdommen i Tengs-saken er identifisert flere læringspunkter og iverksatt mange tiltak som følge av saken. Flertallet merker seg i denne sammenheng at Riksadvokaten, i en pressemelding datert 19. desember 2023, utalte følgende:

«Lagmannsretten har i dommen pekt på mangler ved påtalemyndighetens etterforsknings- og påtalearbeid. Riksadvokaten har naturligvis merket seg kritikken. På bakgrunn av denne, sakens offentlige interesse, dens utfall og betydning for de involverte, vil påtalemyndighe-

ten gjennomføre en evaluering med tanke på å identifisere eventuelle læringspunkter.»

Flertallet viser til at regjeringen i 2023 oppnevnte et uavhengig utvalg som skal granske straffesaken mot Viggo Kristiansen i Baneheia-saken med formål å finne årsakene til at Kristiansen ble uriktig dømt, klarlegge hvorfor begjæring om gjenåpning først ble tatt til følge etter lang tid og gjentatte begjæringer, identifisere eventuelle læringspunkter for å redusere risikoen for uriktige domfellelser i fremtiden, og sikre et godt gjenåpningsinstitutt. Granskingsutvalgets arbeid omfatter følgelig håndteringen av saken hos alle aktører som har vært involvert, herunder politiet, påtalemyndigheten, domstolene, forsvarere, bistandsadvokater, sakkyndige, Den rettsmedisinske kommisjon og Gjenopptakelseskommisjonen.

Flertallet vil derfor påpeke at mandatet til dette utvalget dermed allerede ivaretar intensjonen i representantforslaget, og vil derfor avvente utvalgets rapport som er ventet i løpet av 2024.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og representanten Stensland oppfatter at statsråden i svarbrevet av 23. april 2024 deler synet på den historiske fremstillingen og problembeskrivelsen i representantforslaget. Disse medlemmer merker seg også at statsråden mener det ikke kan utelukkes at en gransking vil kunne tilføre saken ytterligere informasjon, hvoretter dette eksemplifiseres med informasjon knyttet til de fire ringpermene i gjenåpningssaken på 2000-tallet, før det konkluderes med at statsråden ikke mener det er tilstrekkelig grunnlag for å sette ned et offentlig granskingsutvalg i saken.

Disse medlemmer viser til den utførlige beskrivelsen av saksforløpet som fremgår av representantforslagets bakgrunnstekst. Slik disse medlemmer ser det, gir denne en god og dekkende beskrivelse av sakens rettslige og menneskelige sider. Disse medlemmer er av den klare oppfatning at dette sakskomplekset bør belyses på den måten som gjøres ved et offentlig granskingsutvalg. Som det også er fremhevet i begrunnelsen for representantforslaget, er ikke dette drevet av et ønske om å henge ut flere myndighetsorganer. Men disse medlemmer mener at vi som samfunn bør forsøke å lære mest mulig av hvordan denne saken kunne utvikle seg på den måten den har gjort. Dette for å forhindre at noe lignende skjer igjen.

Disse medlemmer merker seg argumentasjonen om at en gransking av Tengs-saken vil være overlappende med den pågående granskingen av Baneheia-saken, og at dette tilsier at det ikke bør nedsettes et of-

fentlig granskingsutvalg i Tengs-saken. Disse medlemmer viser til at det er vesentlige forskjeller i de faktiske omstendighetene i de to sakene, og mener derfor at gransking av den ene saken ikke er et vektig argument mot å granske den andre saken. Disse medlemmer vil tillegge at det er naturlig at mandatet for det granskingsutvalget som nå foreslås, anpasses med det arbeidet som skal utføres ved granskingen av Baneheia-saken.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen nedsette et granskingsutvalg for gjennomgang av saken om drapet på Birgitte Tengs. Utvalget skal gjennomgå alle deler av saken som omfatter politiet, påtalemyndigheter og domstolenes arbeid. Granskingsutvalget skal også gis adgang til å se på andre saker som kan utfylle deres arbeid.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet og representanten Stensland:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen nedsette et granskingsutvalg for gjennomgang av saken om drapet på Birgitte Tengs. Utvalget skal gjennomgå alle deler av saken som omfatter politiet, påtalemyndigheter og domstolenes arbeid. Granskingsutvalget skal også gis adgang til å se på andre saker som kan utfylle deres arbeid.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:131 S (2023–2024) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Terje Halleland, Roy Steffensen, Helge André Njåstad, Olaug Vervik Bollestad, Irene Ojala, Tobias Drevland Lund, Sveinung Stensland og Une Bastholm om gransking av Birgitte Tengs-saken – vedtas ikke.

Oslo, i justiskomiteen, den 30. mai 2024

Helge André Njåstad
leder

Else Marie Rødby
ordfører

Justis- og beredskapsministeren

Stortinget - Justiskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref.

Vår ref.
24/1813 - HIH

Dato
23.04.2024

Svar på representantforslag om granskning av Tengs-saken

Jeg viser til oversendelse 9. april 2024 av representantforslag fra stortingsrepresentantene Terje Halleland, Roy Steffensen, Helge André Njåstad, Olaug Vervik Bollestad, Irene Ojala, Tobias Drevland Lund, Sveinung Stensland og Une Bastholm om å granske Birgitte Tengs-saken (dok. 8: 131 S (2023–2024)). Justiskomiteen har bedt om min vurdering av forslaget, som lyder slik:

Stortinget ber regjeringen nedsette et granskingsutvalg for gjennomgang av saken om drapet på Birgitte Tengs. Utvalget skal gjennomgå alle deler av saken som omfatter politiet, påtalemyndigheter og domstolenes arbeid. Granskingsutvalget skal også gis adgang til å se på andre saker som kan utfylle deres arbeid.

Det er snart 30 år siden Birgitte Tengs ble brutalt drept på Karmøy. Drapet har fått store konsekvenser for mange menneskers liv. Først og fremst for foreldrene som mistet sitt eneste barn, men også for fetteren og hans familie. Fetteren ble uriktig pågrepet, tiltalt og dømt for drapet i 1997. Han ble frifunnet av lagmannsretten i 1998, men dømt til å betale erstatning til Birgitte Tengs' foreldre. Erstatningsdommen ble gjenåpnet i 2022 og fetteren ble da også frifunnet for erstatningskravet. I tillegg ble en mann som har vært under etterforskning og tiltale for drapet de senere årene frifunnet i lagmannsretten i 2023. Saken står derfor fremdeles uløst.

Jeg mener at det viktigste er å fortsatt forsøke å få saken løst, ikke å granske tidligere sakshåndtering. I motsetning til Baneheia-saken er ingen i denne saken blitt uriktig rettskraftig straffedømt. Saken har hatt et enormt søkelys på seg, og mange av de feil som er gjort av politiet, påtalemyndigheten og domstolene har vært grundig gjennomgått. Enkelte feil har også vært grunnlag for omfattende endringer.

Det kan selvfølgelig ikke utelukkes at en granskning vil kunne tilføre saken ytterligere informasjon, for eksempel knyttet til de fire ringpermene i gjenåpningssaken på 2000-tallet, som stortingsrepresentantene viser til. Jeg mener imidlertid at dette ikke er et tilstrekkelig grunnlag for å sette ned et offentlig granskningsutvalg.

Jeg vil nedenfor redegjøre nærmere for mitt syn, og vil i den forbindelse skille mellom sakens strafferettslige og erstatningsrettslige side for fatterens del, samt videre oppfølging.

Sakens strafferettslige side for fatterens del

Som nevnt over ble fatteren til Birgitte Tengs aldri uriktig rettskraftig straffedømt. Den uriktige tilståelsen som lå til grunn for domfellelsen i herredsretten i 1997, er senere blitt inngående analysert. Feilene som ble begått og som ga grunnlag for tilståelsen har senere gitt opphav til utstrakt selvkritikk og selvransakelse i politiet. Feilene har også gitt grunnlag for omfattende endringer i politiets arbeidsmetoder, blant annet gjennom etableringen av avhørsmetoden KREATIV, som nærmest revolusjonerte norske politiavhør. Uretten som ble begått mot fatteren i forbindelse med etterforskningen er videre behandlet av Høyesterett i saken om erstatning etter strafforfølgning.

Det er også gjort andre endringer. Det var juryen i lagmannsretten som avgjorde skyldspørsmålet i saken mot fatteren. At juryen ikke avga noen begrunnelse var med på å forsterke den ubalansen som lå i at fatteren ble strafferettslig frifunnet, men dømt til å betale erstatning. Juryordningen er etter dette avskaffet. Vi har derfor ikke lengre en ordning hvor en jury frifinner uten begrunnelse og dommerne deretter idømmer erstatning med begrunnelse.

I Norge blir heldigvis de aller fleste drapssaker løst. Mulighetene til å løse en sak svekkes imidlertid desto lengre tid som går. Bakgrunnen for at seksjon for alvorlige, uopklarte saker (Cold case seksjonen) ble etablert ved Kripos i 2015 var nettopp for å styrke muligheten til å oppklare saker som Tengs-saken. Det bemerkes for øvrig i denne sammenheng at det særlig er utviklingen i DNA-teknologi de senere årene som har vært sentralt med hensyn til at man har kunnet komme videre i etterforskningen i både Tengs-saken og i Baneheia-saken.

Sakens erstatningsrettslige side for fatteren del

Årsaken til at saken ble hengende lenge ved fatteren er at han ble dømt til å betale erstatning, selv om han ble strafferettslig frifunnet. Erstatningsdommen ble gjenåpnet først i 2022. Ut fra dagens kunnskap om saken er det bred enighet om at det ikke var grunnlag for erstatningskravet mot fatteren.

Erstatningssaken ble imidlertid behandlet i tråd med gjeldende regelverk, hvor det er lengstefrister for gjenåpning. Denne problematikken er nå foreslått løst ved forslag til lovendring av lengstefristen i denne typen saker. Lovendringene foreslås gitt tilbakevirkende kraft. Forslaget ble sendt på høring i desember 2023. Høringsfristen er utløpt og saken er nå til videre oppfølging i departementet.

I representantforslaget vises det til at det har blitt arbeidet for en oppreisning for fetteren og hans pårørende. Til det vil jeg bemerke at jeg som kjent hadde et møte med fetteren og hans far i mars 2023, og mottok etter møtet det varslede erstatningskravet. Saken er fortsatt til behandling, men departementet er innstilt på å gi erstatning. Jeg mener at det vil gi en verdig og nødvendig avslutning på saken for fetterens og hans nærmeste families del.

Videre oppfølging

Som nevnt ble ytterligere en mann frifunnet av lagmannsretten i 2023 for drapet på Birgitte Tengs. Lagmannsretten har i dommen pekt på mangler ved etterforsknings- og påtalearbeidet i saken. Riksadvokaten har merket seg kritikken og vil på bakgrunn av denne, sakens offentlige interesse, dens utfall og betydning for de involverte, gjennomføre en evaluering med tanke på å identifisere eventuelle læringspunkter.

Selv om inngangen til representantforslaget er Tengs-saken viser stortingsrepresentantene i sitt forslag til at det er mange saker de senere årene hvor det er rettet kritikk mot både politiet, påtalemyndighetene, domstolene og gjenopptakelseskommissjonen. De påpeker videre at formålet er å sette ned et utvalg som skal legge frem forslag for bedre å ivareta rettsikkerheten i samfunnet.

Jeg kan ikke se at det er behov for dette tatt i betraktning nedsettelsen av Baneheia-utvalget hvor formålet nettopp er å identifisere eventuelle læringspunkter for å redusere risikoen for uriktige domfellelser i fremtiden. Selv om granskningen av Baneheia-saken retter seg mot straffesaken mot Viggo Kristiansen, vil vurderingene i denne granskningen kunne ha relevans også for andre saker. Det vises i den forbindelse til at utvalget blant annet skal se på:

- politiet organisering og organisasjonskultur, herunder sammensetning av etterforskningsteam og samhandlingsklima
- kvaliteten i politiets etterforskning
- påtalemyndighetens rolle under etterforskningen og samarbeidet mellom politiet og høyere påtalemyndighet

En granskning av Tengs-saken vil dermed få et overlappende formål med den pågående granskningen av Baneheia-saken. Som nevnt innledningsvis er det dessuten lite sannsynlig at en granskning av Tengs-saken vil tilføre ny informasjon som kan gi grunnlag for ny lærdom med hensyn til det strafferettslige, utover det som vil kunne fremkomme i Baneheia-saken, hvor politiet og påtalemyndighetens arbeid ikke tidligere er ettergått.

Med hilsen

Emilie Mehl

